

de 70 d'entre eux étaient parus, et il n'en restait qu'une petite dizaine avant l'aboutissement du projet) on doit admirer le soutien constant des autorités scientifiques belges qui ont maintenu leur soutien financier. Et que dire de la détermination des géolinguistes wallons à poursuivre un projet sur la longue durée sans se laisser détourner de leur but par les aléas des modes linguistiques fluctuantes. Nous attendons maintenant le volume 18 qui va venir compléter celui-ci dans le domaine des relations au sein de la société.

Jean LE DÛ
Université de Bretagne Occidentale (Brest)

BÉGUELIN-ARGIMÓN, Victoria / CORDONE, Gabriela / DE LA TORRE, Mariela (ed.) (2012): *En pos de la palabra viva: huellas de la oralidad en textos antiguos. Estudios en honor al profesor Rolf Eberenz*. Bern: Peter Lang, 446 p. (Fondo hispánico de lingüística y filología, 11).

La hispanística a Suïssa gaudeix ja d'una tradició ben consolidada que ha donat, i esperem que continuarà donant, resultats fecunds. Amb l'arribada dels antigament alumnes, actualment mestres, d'aquesta escola a l'edat de la jubilació, la continuïtat queda assegurada per noves generacions d'investigadors i docents. Un d'aquests mestres que ha assolit l'edat de la jubilació és Rolf Eberenz, que estudià i es doctorà a la Universitat de Basilea sota la direcció del mestre de mestres, Germà Colón, i que ha desenvolupat la seva tasca de manera continuada a la Universitat de Lausana durant els darrers vint-i-cinc anys. Amb motiu del seu pas a professor emèrit se li ha dedicat el volum que ressenyem i que s'ha dedicat al tema específic de les traces d'oralitat en textos antics. El títol del llibre juga amb els títols de dues publicacions de l'homenatjat («En busca de la palabra viva. Sobre la representación de la lengua hablada en las Actas de la Inquisición» i «Huellas de la oralidad en textos de los siglos xv y xvi», ambdues de 2003). Tal com expliquen les editores del volum [p. 23], per diverses raons han preferit dedicar-lo a un tema específic monogràfic que li dona unitat i coherència, opció que, naturalment, ha tingut l'inconvenient de deixar fora de la participació un seguit de col·legues i amics que també haurien desitjat contribuir-hi. Tanmateix, aquesta elecció no sembla desencertada perquè així el llibre esdevé un volum de referència per als qui es dediquen a aquest camp de la recerca: l'oralitat reflectida en els textos antics hispànics ("hispànics", que es dona per sobreentès i potser hauria convingut afegir al títol, ja que totes les contribucions fan referència a l'espanyol o, unes poques, a altres llengües peninsulars; també l'adjectiu "antics" s'ha de matisar ja que el llibre conté estudis sobre textos de fins i tot el segle xx).

El volum s'estructura de la següent manera: en primer lloc hi trobem uns materials introductoris que consisteixen en una «Presentación» de les tres editores del llibre on glossen com a alumnes i col·laboradores la personalitat i la carrera acadèmica de Rolf Eberenz [p. 9-12]; segueix una bibliografia de l'homenatjat en què, per cert, els ítems de cada secció (llibres, articles, etc.) es presenten en ordre cronològic invers [p. 13-21]; els materials inicials es clouen amb una «Introducción», sense signar però que deu ser també de les curadores del volum, on es fa una presentació i glossa dels diferents articles que el componen [p. 23-31]. Després del gruix dels articles [p. 33-441], el volum es clou amb un llistat de les adreces dels autors i de les editores [p. 443-446] i una «Tabula gratulatoria» (p. [447- 450]; pàgines que ja queden fora de la paginació del llibre). Així doncs, el cos del volum recull més de quatre-centes pàgines d'articles que exploren, des de diverses perspectives, redactats per diversos autors, referits a diferents èpoques i tipus de textos, el reflex de l'oralitat en textos hispànics.

Com hem esmentat, la majoria dels 21 articles del volum estan dedicats a l'espanyol. Només els articles de Casanova i Colón tracten de textos escrits en català; i tots els articles, menys el de Casanova, que és en català, estan redactats també en espanyol. Pel que fa al marc cronològic, els articles estudien textos que van dels orígens de la llengua fins al segle xx, encara que una majoria d'articles se circumscriuen a textos anteriors al segle xviii. També és molt diversa la tipologia dels textos i corpus estudiats; des de textos que foren escrits com a textos privats (cartes familiars), fins a textos didàctics o periodístics; textos literaris i no literaris; fins i tot obres lexicogràfiques com el *Diccionario de Autoridades* po-

den ser explotades des de la perspectiva de les traces d'oralitat. El volum fa patent la riquesa i la diversitat d'aquesta línia de recerca.

Les editores del volum l'han estructurat agrupant els articles en parts i capítols que reuneixen els textos de tema afí: la primera part conté, en primer lloc, un capítol de «Consideraciones generales» que reuneix els articles de caire més teòric; i, en segon lloc, un capítol que reuneix articles a l'entorn del tema «Fonología, morfosintaxis y léxico del español hablado». La segona part conté cinc capítols: «Hablar al escribir: la oralidad en textos epistolares», «Sobre gramática y manuales dialogados», «La oralidad en torno a dos libros sapienciales», «Fingir el diálogo: la oralidad narrada» i «La oralidad a diario: rasgos del habla en la prensa».

La primera part s'organitza en dos capítols. El primer, amb el títol «Consideraciones generales», conté tres articles. El segon, «Fonología, morfosintaxis y léxico del español hablado», és el que recull més articles, cinc. Entre les «Consideraciones generales», s'hi troba l'article de Johannes Kabatek «Corpus histórico, oralidad y oralización» [p. 37-50], que insisteix en el paper de l'oralització, la construcció de la llengua "cap a baix", permetent l'entrada de l'oralitat, i feta no precisament per persones amb menys cultura per incapacitat sinó per les persones amb més cultura pels avantatges que comporta. Segueix l'article de José Jesús de Bustos Tovar, que estudia les relacions entre l'oralitat i l'escriptura en els textos més antics dels orígens de la llengua, amb la penetració de la llengua romànica en l'escriptura (en llatí) [p. 51-73]. Tanca aquest primer capítol la contribució de Juan Pedro Sánchez Méndez, que remarca el gran interès que tenen els documents colonials hispanoamericans, documents de molt diversa tipologia, que mostren la varietat de la llengua parlada a Amèrica [p. 77-92].

El segon capítol, «Fonología, morfosintaxis y léxico del español hablado», conté cinc articles. El primer és el de María Teresa Echenique Elizondo, que parla de la necessitat d'actualitzar els estudis sobre la pronunciació de l'espanyol en diacronia i mostra com es poden treure lliçons profitoses de l'anàlisi de les *cartillas* que s'empraven per ensenyar a lletrejar i llegir estudiant-ne tres del segle XVI [p. 95-117]. El segueix l'article de Concepción Company Company, que estudia la productivitat dels adverbis en *-mente* en espanyol, productivitat que qualifica d'enganyosa ja que els resultats que obté de l'estudi d'un amplí corpus (també ampli en el marc cronològic) són ben diferents si es té en compte la productivitat en el lèxic o la productivitat en l'ús real de la llengua [p. 119-136]. Els tres darrers articles parteixen d'obres lexicogràfiques. En primer lloc, Coloma Lleal analitza dos fenòmens, un de morfològic i de un sintàctic, estudiant el seu vincle amb l'oralitat, en el material proporcionat pel *Diccionario del castellano del siglo xv en la Corona de Aragón*, projecte del qual ella mateixa és directora i que ofereix uns resultats consultables a la xarxa (<http://stel.ub.edu/diccaxv/>) [p. 137-149]. Manuel Galeote estudia la incorporació d'alguns dels mots sentits en el nou continent (*canoa, ají, buhío*, etc.) en el *Vocabulario bilingüe náhuatl del franciscà Alonso de Molina (1555)* [p. 151-174]. Finalment, l'article de Stefan Ruhstaller ens mostra com en el *Diccionario de Autoridades* els lexicògrafs procuraren també introduir-hi mots provinents de la llengua parlada, fins i tot de registres vulgars; aquests mots els prengueren del seu propi ús i del d'altres parlants i s'ocuparen també de donar indicacions pragmàtiques sobre l'ús d'aquests mots [p. 175-189].

La segona part del llibre s'inicia amb el capítol que es dedica als textos epistolars. S'hi recullen tres articles que estudien textos que en principi estaven destinats a l'àmbit privat: unes cartes del segle XVI escrites per emigrats espanyols a Amèrica, unes altres cartes de principi del segle XVII andaluses i, finalment, un altre grup de cartes escrites per emigrants asturians a Amèrica a finals del segle XIX i principis del XX. Oxana Danilova estudia el recurs a la hipèrbole en un corpus de cartes d'emigrants cap a Amèrica en el decurs del segle XVI [p. 195-215]. María Dolores Gordón presenta la troballa d'un joc de quatre cartes que van aparèixer amagades darrera una paret en una casa de Guadalcanal (província de Sevilla, al límit amb Badajoz); n'analitza els elements discursius i, també, conjectura detectivescament quines foren les circumstàncies que conduïren a fer que les cartes fossin ocultades darrera la paret [p. 217-229]. En el darrer article d'aquest capítol, Emilio Vega analitza els trets d'oralitat en una sèrie de tres cartes escrites, en castellà, per emigrants asturians a Amèrica; dos d'ells són nois molt joves (14 i 16 anys) que escriuen a principis del segle XX unes cartes explicant les penalitats del viatge per mar; la tercera és d'un emigrant resident a Mèxic que escriu a la seva germana el 1880 [p. 231-243].

Dos articles s'agrupen en el capítol intítulat «Sobre gramática y manuales dialogados». Jugant amb el títol d'una de les obres importants de Rolf Eberenz (junt amb Mariela de la Torre), *Conversaciones estrechamente vigiladas*, Antonio Narbona titula el seu article «Diálogos bajo control» [p. 247-267]; es tracta de l'anàlisi d'uns diàlegs publicats a Anglaterra el 1599 per John Minsheu i que havien de ser utilitzats pels anglesos per a aprendre espanyol; fou una obra que tingué vigència durant segles. L'article de Mariela de la Torre analitza els diàlegs de l'*Arte poética fácil* (1801) de Juan Francisco de Masdeu, autor d'origen català. Aquesta obra enllaça les tradicions de poètiques preceptives amb la dels manuals i gramàtiques dialogats; són diàlegs ficticis però, deixant de banda parts que són en realitat llargs monòlegs, intenten reproduir l'oralitat ja que l'autor desitja donar-los un estil planer i accessible. És també interessant que els diàlegs siguin entre un home i una dona: el mestre Metròfilo i la deixeblla Sofronia [p. 269-287].

En el capítol «La oralidad en torno a dos libros sapienciales», s'hi han reunit dos articles: el d'Hugo Bizzarri estudia les gloses dels refranys de la *Philosophia vulgar* de Juan de Mal Lara, glosses que tenen un vessant popular i oral [p. 291-300]. L'article d'Emili Casanova ens fa veure els recursos retòrics emprats pel bisbe Andreu Capella en els seus sermons en català, així com els trets dialectals que presenten o la introducció de castellanismes en la seva llengua [p. 301-321].

El capítol «Fingir el diálogo: la oralidad narrada» és el que reuneix un nombre més gran d'articles d'aquesta segona part; quatre articles estudien l'oralitat en obres de creació literària i cròniques; els articles es presenten en l'ordre cronològic de les obres estudiades, obres que van des del Cid fins a finals del segle xv, amb *Lo Somni de Johan Johan*. L'article de Carlos Alvar mostra com els diàlegs en el *Poema del Cid* s'adeqüen a les normes de la retòrica i les arts elocutives [p. 325-349]. Rafael Cano Aguilar analitza les intervencions en estil directe en les cròniques medievals, tant els monòlegs com els diàlegs, i els recursos que s'utilitzen per acostar-les al llenguatge oral [p. 351-370]. Victoria Béguelin-Argimón presenta un estudi sobre les interaccions orals en dos llibres de viatges del segle xv, la *Embajada a Tarmorlán* i les *Andanças e viajes de un hidalgo español* [p. 371-392]. Clou aquest capítol l'altre article de tema català del volum: Germà Colón fa veure com els diàlegs femenins en l'obra satírica *Lo Somni de Johan Johan*, escrita el 1497 per Jaume Gassull, mostren l'habilitat de l'autor per a reproduir el discurs oral femení amb una llengua molt espontània [p. 394-403].

Finalment, el capítol «La oralidad a diario: rasgos del habla en la prensa» recull dos articles de caire diferent: un de Milagros Carrasco que analitza els trets d'oralitat en dotze diàlegs publicats a Mèxic entre 1810 i 1827, l'època de la independència, i fets amb la intenció d'explicar al públic, d'una manera clara i propera, la situació política d'aquell moment [p. 407-422]; i l'altre, d'Yvette Bürki, que estudia els recursos per aconseguir la immediatesa comunicativa en unes cròniques de viatges publicades en el diari judeoespanyol *La Época*, publicat a Salònica entre 1875 i 1911; concretament s'analitzen nou articles apareguts entre 1901 i 1902 [p. 423-441].

En resum, es tracta d'una miscel·lània d'homenatge no cal dir que ben merescuda però també ben reeixida, ja que ens mostra tota la riquesa i diversitat d'un camp d'estudi al qual l'homenatjat ha dedicat nombrosos i importants treballs. Serà sens dubte per ell un motiu d'alegria veure que els estudis que ha impulsat donen resultats tan variats, interessants i engrescadors.

Maria Reina BASTARDAS I RUFAT
Universitat de Barcelona

BELLVESER, Ricard (coord.) (2011): *La novel·la de Joanot Martorell i l'Europa del segle xv*. València: Institució Alfons el Magnànim, 743 p.

L'any 2011 eixí de la impremta una publicació ineludible en la bibliografia tirantiana: les actes del Congrés Internacional «La novel·la de Joanot Martorell i l'Europa del segle xv», presentades en dos volums, el coordinador dels quals fou Ricard Bellveser. El congrés, que tingué lloc entre els dies 14 i 18 de setembre de l'any 2010 en el Centre Cultural la Beneficència de la ciutat de València, se celebrà